

مییانالی علیرضا - لطفعلی اردبیلی (فلکی)

اینقلابی حرکاتیمیزین سیلاحلی قوولری

ایگیرمینجی عصر آذربایجان خالقی نین تاریخینده آزادلیق اوغروندا آپاردیغی موباریزه نین ان اوجا یوکسلیشی دؤرودور. ایراندا یاشایان خالقارین میلی حوقوقلارینی تاپدالایان، اونلاری کؤله حالیندا ساخلاماغا جهد گؤسترن شاهلیق مونارخییا اوصول-ایدار هسینه قارشی موباریزه ایگیرمینجی عصرده داها جیدی صورتده اوزونو گؤسترمگه باشلادی. ایران خالقارینین اینقلابی موباریزه سینده همیشه اؤن جبههده گئدن آذربایجان خالقی ایگیرمینجی عصر آزادلیق حرکاتینین ان آپاریجی قوه سینده چئوریلدی. 1905-1911-جی ایللرده مشروطه حرکاتی پارلامنتلی رتزیمین یارانماسینا نایل اولدو. حرکاتین غلبه سی و اونون تصبیقی نتیجه سینده شورا مجلسی یارادیلی. سرداری-میلی ستارخان، سالاری-میلی باغیرخان رهبرلیک انتدیگی فداییلر مشروطه حرکاتینین غلبه سینده اونودولماز رول اوینادیلار. 1908-جی ایلده ایکنجی شورا مجلسی نین یئنیندین آچیلشی ایله ستارخان و باغیرخانین شکیللری شؤهرت نیشانی کیمی تصدیق اندیلیب میلی مجلسین تریبوناسیندان آسیلدی... پارلامنتلی دؤولتین یارانماسی نین بایراقداری اولان آذربایجان خالقی نین رهبر قوه لری هیله گرلیکله آرادان گؤتورولدو. 1917-1920-جی ایللرده یئنیندین باشلانان حرکات مشروطه نین داوامی کیمی تاریخ صحنه سینده قدم قويدو. اونا بؤیوک موتفکیر ش.م. خیبابانی رهبرلیک انتدیگیندن محض اونون آدی ایله تاریخه داخیل اولدو. «دموکراتییا اولمایان بیر اولکده هنج بیر آزادلیقدان دانیشماق مومکون دئییلدیر» - دئین ش.م. خیبابانی خالقین سیاسی شعور سوییه سینین قالدیرماغا جهد گؤستریش و بو یولدا اوغورلو نتیجه لر الده انتمگه موفق اولموشدور. بو حرکاتین سیلاحلی قوولری- «قاردي میلی» آدلانان فداییلر خیبابانی دوها سیندان قیدالانمیش، اوندان یول آلمیش، آزادلیق و دموکراتییا اوغروندا موباریزه ده خیبابانی نین اوزو کیمی اولموده مردلیکله قبول انتمیشلر. خیبابانی حرکاتیندان یارانان دموکراتیک دؤولت جمعی 6 آی یاشاسا دا نه اینکی آذربایجاندا، بلکه بوتون ایراندا خالقا و اولکهمیه نه وئرهمگینی آیدین شکیلده نوماییش انتدیرمیشدیر. باشدا ش.م. خیبابانی اولماقلا، مینرله اینسان آزادلیق اوغروندا جانلارینی قوربان وئرمکله - «هر خالقین شرافتی اونون مستقیل اولماسیندادیر» - فیکرینی مقصد گؤتورموش و بونا داهی موتفکیر، فیلسوف ش.م. خیبابانی کیمی عمل انتمیشلر.

اینقلابی موباریزه مرحله - مرحله پوخته لشه رک شراییطه او یغون شکیلده آپاریلیمیش، 1945-جی ایلده سیاسی جهتدن داها دا یوکسلیمیش و کوتلوی شکیل آلمیشدیر. اینقلابی موباریزه ملرده تجروبلر گؤرموش س.ج. پیشهوری نین یاراتدیغی آذربایجان دموکرات فیرقه سی بو موباریزه یه رهبرلیک انتمگه باشلامیشدیر. میلی حقارت، هرج-مرجلیک شراییطینده فنودالارین، خانلارین و دؤولت مأمورلارینین اوزباشینالیغی بوتون اینسانلاری جانا گنیردیگی بیر حالدا آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین ایرلی سوردویو دموکراتیک تدبیرلر خالقی اوز اطرافیندا بیرلشمگه سؤوق انتدی. ایران داخیلینده آذربایجان خالقینا میلی موختاریت وئریلمه سی طلبی ایران حؤکومتی طرفیندن قبول اولمادیغینا، حتا ژاندارملاری، خانلاری و مورجع فنودالاری سیلاحلاندیریب خالقا دیوان توتدوغونا اساسن دینج یوللارلا میلی موختاریت الده اندیلیمه سی مومکون اولمایان مساله یه چئوریلدی. بیر آی عرضینده 1945-جی ایلین اوکتیابر آیمدا 100 نفردن آرتیق فیرقه عوضولری اولدورولموش، 1000 نفردن آرتیق اینسانین ائوی غارت اندیلیمیش و یوزلرله اینسان حبس اولونموشدو. بونا گؤره آذربایجان دموکرات فیرقه سی زورلا، سیلاحلی یوللا آذربایجان خالقی نین حوقوقلارینی تامین انتمک قرارینا گلدی.

مرکزی کومیته نین 1945-جی ایلین اوکتیابر آییندا کئچیریلن ایکنجی پلننومو آذربایجان خالقی نین دموکراتیک حوقوقلارینی زورلا آلماق مساله سینین ایرلی سوردو. آذربایجان خالقی نین بوتون نوماینده لری بئله بیر موهوم مؤوضو عنون فیرقه نین مرانامه سینده قئید اولونماسینی

يئكدليليكله تكليف انتدي. دموكراتيک حوقوقلاري الدهه انتمک اوچون آذربايجان دموكرات فيرقهسي نين بيرينجي قورولتايي هر جور تدبير گورولمهسي ضرورتيني مركزي كوميتهنين قارشيسيندا مقصد قويدو. دؤولت مأمورلارينين جينايتهكار عمللري ايله علاقه دار آذربايجان دموكرات فيرقهسي 102 دفعه اساسلي سندلرله دؤولت ايدارلرينه اعتراضيي بيلديرميش و مطبوعات اورقانلارينا آچيق مکتوبلا موراجيعت انتميش، هئج بيرينه دؤولت طرفيندن اهميتلي جاواب آلاميشدير. بوتون بونلاردان سونرا، فيرقه کندلرده كورطبيعي صورتده باشلانميش سيلاحي قورولمري موتشكيل بير حالا سالماقلا سيلاحي فدايي دستلري ياراتميش، بوتون شهر و کندلرده اعتراض ميتينقلري تشكيل انتميشدير. تبريز شهرينده 744 نفر نومارينده موسيسلر مجليسي ياراتميشدير. همين مجليسین ياراديلماسيندا فدايي دستلرينين بؤيوك رولو و كؤمگي اولموشدور.

آذربايجان خالقي نين موباريزه تاريخينده بابكدن باشلاميش شاه ايسماعيل ختايي دؤورونده، خصوصيله 1905 - 1911- جي ايلرده، مشروطه حرکاتيندا، 1917-1920- جي ايلرده ش.م. خيباباني اينقيلابيندا فدايي آدي آلتيندا آذربايجان خالقي هميشه بؤيوك موفقيتلر الدهه انديگيندن آذربايجان دموكرات فيرقهسي ده همين اينقيلابلار يولونون داوامچيسي كيمي سيلاحي قورولرينه فدايي آدي وئرميشدير. 1945- جي ايلده باشلانان حرکاتدا فداييلرين حربي قارگاهينا آذربايجان دموكرات فيرقهسي نين مركزي كوميتهسي و ماحاللاردا اونون تشكيلاتلاري رهبرليک انتميشدير. آذربايجان دموكرات فيرقهسي نين فدايي دستلرينين آراسيندا بوتون صينيفلرين نوماريندهلري، حتا قاديبلار اولموشدور. آذربايجان خالقي نين اوغورلو گلهجگينه، آزادليغينا اينامي اولانلار، خالق اوچون، وطن اوچون اولومو قبول انتمک اساس مقصد گؤتورولموشدو. فدايي دستلرينين حاضيرانماسيندا، باشچيلارينين تعيين انديلمهسينده فيرقه تشكيلاتلاري اساس رول اويناميشلار. آذربايجان شهرلرينين شاه قوشونلاريندان تميزلنمهسي بونا ان باريز نومونه كيمي تقديم اولونا بيلر:

1.- ميانا:

نويابرین 14-دن 17-نه قدر؛ كوميتهنين صدري علي شميده، فدايي باشچيلاري قولام دانيشيان، عابباس پنهاي، تئيمور مددي و باشقالاري

2.- ساراب:

نويابرین 15-دن 17-نه قدر؛ كوميتهنين صدري شيرزاد، فدايي باشچيلاري قولامريضا جاويدان، ممی صادقي، جعفر قولو اجاللي و

باشقالاري

3.- ماراغا:

نويابرین 20-دن دنکابرین 11-نه قدر؛ كوميته صدري ميرزه ربیع کبيري، فدايي باشچيلاري کبيري، حئيدير آفاقي، صفر قهرمانی و

باشقالاري

4.- مياندا:

نويابرین 20-دن دنکابرین 14-نه قدر؛ كوميته صدري وفدايي باشچيسي قولو صوبحي

5.- مرند:

نویابریں 18-دن دنگا برین 2-نه قدر؛ کومیتہ نین صدري و فدایی باشچیسی میرکاظم اعلم.

6-قارداغ:

نویابریں 20-دن دنگا برین 30-نا قدر؛

کومیتہ نین صدري عبدولصمد عمرانی، فدایی باشچیلاری محمد آگاهی، صمد عمرانی و باشقالاری

7-اردبیل:

نویابریں 20-دن دنگا برین 15-نه قدر؛ کومیتہ نین صدري حسن جودت، فدایی باشچیسی عبدولمجید محمدیوند و باشقالاری

8-آستارا:

نویابریں 24-دن 26-نا قدر؛ کومیتہ نین صدري و فدایی باشچیسی صادق زمانی.

9-نمین:

نویابریں 23-دن 25-نه قدر؛ فدایی باشچیسی فرضی دهقان .

10-زنجان:

نویابریں 26-دان 27-نه قدر؛ کومیتہ صدري جاہانشاہلو، عزیزادہ نامی، فدایی باشچیلاری قولاہ دانیشیان، محمدعلی رامتین، یوسف مورتضوی، قولا محوسنین خان اوسانلو، ہیدایت حاتمی و باشقالاری

11-مئشکین شہر:

نویابریں 27-دن 29-نا قدر؛ کومیتہ صدري و فدایی باشچیسی کامیران عزیز، توحیدی علی و باشقالاری

12.بیلہ سووار:

نویابریں 27-دن دنگا برین 5-نه قدر؛ کومیتہ صدري و فدایی باشچیسی اکبر جوشن پوش.

13-ماکو:

دنگا برین 2-دن 9-نا قدر؛ کومیتہ صدري و فدایی باشچیسی یکانی.

14-سلماس:

دنگا برین 2-دن 6-نا قدر؛ کومیتہ باشچیسی احمد برادرانی، ایسماعیل جعفرپور، موکرم ترابی و باشقالاری

15-خوی:

دئڪابرين 2-دن 9-نا قدر؛ ڪوميتہ صدي عبدالحوستن احمدي، فدايي باشچيلاري احمدي، جمشيد سهرابي، تقى داداشزاده، اسماعيل اقبال و باشقالارى

16- سردري:

دئڪابرين 11-ده؛ ڪوميتہ صدي پيشنمازي، فدايي باشچيلاري پيشنمازي ابولفضل هاشمي و دهقاني.

17- تبريز:

دئڪابرين 12-دن 13-نه قدر؛ شهر ڪوميتہ سي صدي رفيعى، فدايي باشچيلاري ڪاويين، دانشيان، ڪبيرى، ميرڪاظم اعلم، قولامريضا جاويدان، علي قهرمانى، اژدر بالدارى و باشقالارى

18- اورميه:

دئڪابرين 11-دن 18-نه قدر؛ ڪوميتہ صدي آزاد وطن، فدايي باشچيلاري آزاد وطن، مؤحسن ميلانيان و باشقالارى

19- اوسكو:

دئڪابرين 11-ده؛ ڪوميتہ صدي يدوللا ڪلانترى، فدايي باشچيلاري يدوللا ڪلانترى، علي طهماسبى و باشقالارى

20. خوروشاه:

دئڪابرين 11-ده؛ ڪوميتہ صدي و فدايي باشچيسى مير علي منافى و باشقالارى

بئله ليڪله، 18 ميندن آرتيق شاه رئيضى سيلاحلى قوهلرى آذربايجاندا اولدوغو حالدا 1945-جي ايلين نويابر آيين 14-دن باشلاياراق دئڪابرين 20-نه قدر آذر-بايجانين اساس اراضيسى فدايلر طرفيندن آزاد انديلميش، بونون نتيجه سينده بوتون ويلايتلردن ميلى مجلسه سئچيلميش نومائندهلر چوخ راحتليقلا تبريز شهرينه گلپيش، 1945-جي ايل دئڪابرين 12-ده (آذر آيين 21-اي) ميلى مجلس ايشه باشلاميشدير. فدايي باشچيلاريندان 26 نفر مجلسه نومائنده سئچيلسه ده، اونلار جبههلرده اولدوغو اوچون ميلى مجلس بيرينجي ايجلاسيني 75 نفر نومائندهنين ايشتير اكي ايله باشلاميشدير. خالقيمز طرفيندن ميلى مجلسه نومائنده سئچيليب جبههلرى ترك انديب گلپيلمهين بو رشادتلي فدايلرين آدلاريني قئيد ائتمك ايسترديك:

كاويان، احمد سىدى، صادق ديلمقانى، محمدامين آزادوطن، محمدعلي معينزاده، بهرام نايى، قولام دانشيان، ميرزه ربيع ڪبيرى، قولو صوبحى، آتسخان بيات ماكو، مورادعلي تيمورى، عبدالحوستن احمدي، محمود ترابى، احمد برادرانى آهنگرى، موكرم ترابى، حوسنين ذوقى، يوسف باباجانيان، حسن جودت، محمدهوسن سيف قاضى، حاجى موصطافا داوودي، كريم احمدي، مناف كريمى، واهاب بلورىان، شئيخ موسا ڪيانى، قولامريضا الهامى و جاويدان.

بئله بير پروسئسين دؤيونن نبضى اولان تبريز شهرينين آئينماسينا رهبرليڪ ائدن 7 نفر دن عيبارت آشاغيداكى فدايي باشچيلارينين آدلاريني خاطر لامامق اولماز:

کاوایان، قوлам دانیشیان، میرزه ربیع کبیری، میرکاظم اعلم، قولامریضا جاویدان، قولامریضا ابهامی و میرحیم ولایی.

فداییلرین الدهه ائتدیگی موقفیت نتیجه سینده میلی مجلس آذربایجان دموکرات فیرقه سی نین صدری، فداییلرین باشچی سی م. ج. پیشهوری نین تقدیم ائتدیگی 11 نفر دن عیبارت کابینه نی آذربایجان میلی حؤکومتی کیمی تقدیم ائتمیشدیر. میلی حؤکومتین یارناماسیندا اساس رول اوینایان قوولر فدایی دستلری و ائلهجه ده ایرانین موترقی قوولرینه منسوب اولان و ایرانین سیلاحتی قوولرینی ترک ائدیپ فداییلر ایله بیرلشن کنچمیش اوردو ظابیطلری اولموشدور. 1945-جی ایلین آقوست آییندا خوراسان ایالتینده شاهلیق رژیمنه قارشی عوصیان ائدن و عوصیان مغلوبیته اوغرادیقان سونرا آذربایجانا قاچان 60 نفر ظابیط، ایران اوردوسونو ترک ائدیپ 1945-جی ایلین سئنتیابریندا آذربایجانا گلن 30 نفر ظابیط، ایرانین حربی قارگاه ریسی حسن ارفع طرفیندن حبس اولونموش اینقیلاچی ظابیطلردن کیرمان زیندانیندان قاچیب آذربایجانا گلن 20 نفر ظابیط و ایرانین شاه اوردوسوندا آذربایجاندا خیدمت ائدن ظابیطلردن 130 نفر، آذربایجان سیلاحتی قوولرینده قالیپ خیدمت ائتمهلرینی خواهیش ائتمیشلر. آذربایجان میلی حؤکومتی آند ایچمه مراسیمی کنچیرمکه اولنلارین خواهیشلرینی قبول ائتمیشدیر. میلی حؤکومتین قورولماسیندا فدایی دستلری ایله ظابیطلرین روللاری بؤیوک اولسا دا، میلی حؤکومتی مؤحکم لندیرمک، دموکراتیک تدبیرلری قورخوسوز حیاتا کنچیرمک اوچون اینتیظاملی رسمی قوشون یارادیلما سی ضرورتی منیدانا چیخمیشدیر

آذربایجان میلی مجلسی 1945-جی ایل دئکابر آیین 20-ده قیزیلباش خالق قوشونلارینین یارادیلما سی حاقیندا قانون قبول ائتمیشدیر. میلی حؤکومت یئنی یارانمیش قوشونلارینا بؤیوک سرکرده شاه ایسماعیل ختایی نین اؤز اوردوسونا وئردیگی آدی، قیزیلباش آدینی قبول ائتمیشدیر. آذربایجان میلی حؤکومتی خالق قوشونلاری نازیرلیگی قارشیسیندا بؤیوک وظیفه لر قویموشدو. جاوانلارین کؤنولو صورتده اوردویا چاغیریشی باشلانمیشدی. قیز و اوغلانلار، جاوانلار تشکیلاتلارینا موراجعت ائدیپ اولنلاری قیزیلباش خالق قوشونلاری ترکیبینه قبول ائتمهلرینی خواهیش ائتمیشلر. 1945-جی ایل دئکابر آیین 30-دا آذربایجان میلی حؤکومتی نین صدری س. ج. پیشهوری جاوانلار، خصوصیه قیزلارا تشکور ائدیپ هله لیک اوردو سیرالارینا هامی نین قبول ائدیلمه سینه ایمکان اولمادیغینی بیلدیرمیشدیر. قبول اولونانلار میلی حؤکومت طرفیندن حربی مکتبلرده، پولیس و حقوق سیاسی مکتبلرینده تحصیل آماغا باشلامیشلار. رسمی قیزیلباش خالق قوشونلارینین باش حربی قارگاهی یارانمیش، 9 نفر دن عیبارت هئیت قارگاهلار رهبرلیک اورقانی کیمی سئچیلیمیشدیر:

س. ج. پیشهوری، ج. کاویان، ابولقاسیم عظیمی، ق. دانیشیان، کبیری، پناهیان، نوایی، میلانین، عبدولریضا آذر.

گئنئرال ماحمود پناهیان حربی قارگاهین ریسی، کادر اوچون ایکی ایلیک سیاسی مکتبین ریسی زئین العابدین قیامی و پولیس مکتبی ریسی گئنئرال میلانین تصدیق ائدیلمیشدیر. عومومیتله، خالق قوشونلاری ترکیبینه 8 گئنئرال، 14 پولکونیک و 300 نفره قدر مو عین روتبلی ظابیط ایشتیراک ائتمیشدیر. فدایی و یئنی یارانمیش رسمی قیزیلباشلاردان تشکیل اولونموش آذربایجان اوردوسونون ترکیب حیصه سی 8 مین فدایی و 10 مین قیزیلباشلاردان عیبارت اولموشدور. فداییلر آذربایجانین سرحدلری حودودوندا داخلی امنیتی قورویور، قیزیلباشلار ایسه اوردونو تشکیل ائدیردی.